

Гэта кніга “Теория Древле-Русского церковного и народного пения на основании аутентических трактатов и акустического анализа» Ю. Арнольда (М., 1880 г.) з екслібрысам мітрапаліта Андрэя Шэпціцкага. Гісторыя паходжання дадзенага артэфакта наступная. Магілёўскі калекцыянер кніг перадаў яе ў музей, распавёўшы, што яму вялікую калекцыю кніг прадаў сын былога супрацоўніка НКВД, які ў сталінскія часы працаваў на Львоўшчыне. Паводле расповедаў гэтага былога супрацоўніка НКВД, займаючыся арыштамі жыхароў Львоўшчыны, ён заадно забіраў у сваю ўласнасць кнігі з іх асабістых бібліятэк. Акрамя кнігі з екслібрысам А. Шэпціцкага такім чынам у фонды музея трапіла таксама кніга “Дзіоптра”, надрукаваная ў магілёўскай брацкай друкарні ў 1689 г.

Такім чынам, як мы бачым, фонды Музея гісторыі Магілёва змяшчаюць шэраг артэфактаў, якія рэпрэзентуюць агульныя для беларускага і ўкраінскага народаў палітычныя, этнакультурныя і канфесійныя працэсы, дэманструюць доўгатэрміновае ўзаемапрапанікненне нашых культур і традыцый.

УДК:929(477)“18-19”:37.014

Юрій Беззуб

Борис Гринченко в борьбе за украинскую школу: стосунки з Христиною Алчевською

У статті розкриваються взаємини Б. Гринченка з Х. Алчевською в кінці XIX – на початку XX ст., коли обоє активно працювали на ниві народної освіти, зокрема в школі с. Олексіївки Катеринославської губернії. Показано, що різниця світоглядних засад і національних переконань не дозволили педагогам стати одностайними в меті народної освіти і зумовили напружені стосунки між ними. Взаємини з Х. Алчевською – цінне джерело для розуміння громадсько-педагогічних поглядів Б. Гринченка.

Ключові слова: народна освіта, педагогічні погляди, національна самосвідомість, українофільство, український рух.

Yuriy Bezzub

Boris Hrinchenko in the Struggle for Ukrainian School: Relations with Hrystyna Alchevska

The specific examples disclosed relationships between B. Hrinchenko and H. Alchevska in the late XIX – early XX century, when both were active in the field of public education, particularly in Oleksiivka rural school in Katerynoslav province. It is shown that different national ideological principles and beliefs do not allow the both teachers to become associates in the main – purpose of education and led to strained relations between the two figures. Relations with H. Alchevska are the valuable source for understanding B. Hrinchenko's the social and educational views.

Keywords: Public Education, Pedagogical Views, National Identity, Ukrainophilia, Ukrainian National Movement.

Юрий Беззуб

Борис Гринченко в борьбе за украинскую школу: отношения с Христиной Алчевской

В статье раскрываются взаимоотношения Б. Гринченко и Х. Алчевской в конце XIX – начале XX в., когда они активно работали в области народного просвещения, в частности в школе с. Алексеевки Екатеринославской губернии. Показано, что разные мировоззренческие взгляды и национальные убеждения не позволили педагогам стать единомышленниками в цели народного образования и обусловили напряженные отношения между ними. Взаимоотношения с Х. Алчевской – ценный источник для понимания общественно-педагогических взглядов Б. Гринченко.

Ключевые слова: народное образование, педагогические взгляды, национальное самосознание, украинофильство, украинское движение.

В останні десятиліття творчу особистість й педагогічну спадщину Бориса Гринченка заслужено дослідники відносять до когорти видатних українських діячів другої половини XIX – початку XX ст. Одним із цікавих сюжетів його громадської й педагогічної діяльності є стосунки з Христиною Алчевською, відомим тоді педагогом-просвітителем, бібліографом, публіцистом, засновницею першої в Росії приватної жіночої недільної школи для дорослих (1862), якою вона керувала понад 50 років. За її ініціативою й участю була видана «Книга взрослых» (1899–1900) для 3-річного навчання неписьменних, яка до 1917 р. витримала 10 видань, та тритомний анотований покажчик рекомендованих книг для народного читання «Что читать народу?» (1884–1906), що

1. Археологія і нумізматыка Беларусі: Энцыкл. / Беларус. Энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мн.: БелЭн, 1993. – 702 с.
2. Кагамлик С. Р. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.) / Світлана Кагамлик. – К., 2005. – 552 с.
3. Магілёўская даўніна ў пытаннях і адказах / А. Р. Агееў, І. А. Марзалюк, І. А. Пушкін. – 2-е выд. – Магілёў, 1999. – 240 с.
4. Марзалюк І. А. Людзі даўняй Беларусі: этнаканфесійныя і сацыякультурныя стэрэатыпы (X–XVII ст.). – Магілёў: МДУ імя А. А. Куляшова, 2003. – 324 с.
5. Марзалюк І. А. Магілёў у XII–XVIII ст. Людзі і рэчы / Навук. рэд. Я. Р. Рыер. – Магілёў; Мінск: “Веды”, 1998. – 260 с.
6. Мелешко В. И. Могилев в XVI – середине XVII в. / Под ред. З. Ю. Копысского. – Мн.: Наука и техника, 1988. – 264 с.
7. Пикунчик Е. Н. Заставки в могилевских братских изданиях XVII–XVIII веков: белорусско-украинские связи. // Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві. Матеріали 1-ї і 2-ї науково-практичних конференцій 10–11 листопада 2010 р. 9 листопада 2011 р. До Дня української писемності та мови. – К., 2012. – 260 с.
8. Старостенко В. В. «Лабиринт» Фомы Иевлевича: Из истории национально-культурной и религиозной жизни Беларуси конца XVI – первой половины XVII вв. – Могилев, 1998. – 60 с.

на виставках в Антверпені, Чикаго і Парижі отримав високі нагороди. Педагогічна діяльність Алчевської здобула визнання на Міжнародному конгресі приватної ініціативи у справі народної освіти (Франція, 1889), її обрано віце-президентом Міжнародної ліги освіти.

У різні часи взаємини між двома діячами були предметом зацікавленості багатьох дослідників: М. Гринченко (Загірньої) [5], А. Погрібного [14, 15, 16], Б. Пастуха [11], О. Неживого [7, 8, 9], Л. Неживої [6], Д. Пісочинця [13], Л. Грузинської [4], М. Одінцової [10], Д. Снісаренка [17], С. Світленка [16] та ін. Однак, зважаючи на дражливість їхніх стосунків, науковці уникали однозначних оцінок, отож питання досі залишається до кінця нез'ясованим.

Найповніше взаємини видатного українця з Х. Алчевською розкриті у спогадах дружини Б. Грінченка – Марії Загірньої у спогадах «Школи, де вчителював Борис Грінченко», яку вона написала в 1920-х рр. [5]. За її словами, знайомство Б. Грінченка з Х. Алчевською відбулося у 1887 р. За рекомендацією М. Лободовського, вона запросила молодого педагога-ентузіаста на посаду вчителя земської школи в с. Олексіївці Слов'яносербського пов. Катеринославської губ. Школа була розташована в маєтку її чоловіка. Х. Алчевська взяла на себе частину витрат на утримання школи і була її опікуном [5, с. 45]. До вчительських 300 карб. Х. Алчевська згодилася доплачувати 100 карб. на рік з умовою, що гроші видаватимуться після екзамену, який доводитиме належне виконання Б. Грінченком обов'язків. Приставши на це, Б. Грінченко висунув свою умову: якщо екзамен покаже, що навчання проводилося добре, його не мають права звільнити з посади. Остання умова була не писаною, а словесною [5, с. 45–46].

Однак відразу після приїзду з розповідей селян Грінченки дізнаються про складні взаємини «попечительки» і попереднього вчителя, з яких в уяві М. Загірньої Х. Алчевська, постає «баринею» по відношенню до педагога, обтяженого сім'єю [5, с. 48–49]. Зрештою «бідолаха-вчитель» надумавши піти в дякони, а потім у священики, найняв замість себе недавнього випускника школи Хому, який «учив небагато, ...а більше грався з школярами та бився». Такі наслідки «вчительської історії» та Хоминого вчителювання застав Грінченко у школі: знання школярів були низькими і Х. Алчевська «вжахнулася», дізнавшись про те, що її «любимое детище», дійшло до такого сумного стану й попросила М. Грінченко допомагати чоловікові взимку 1887–1888 рр., визначивши їй окрему платню [5, с. 48–49].

Відразу виявилися ідейні розходження між двома діями в поглядах на народну освіту в Україні. Б. Грінченка обурювало, що значна частина випускників школи йшла працювати на шахти, де вони ставали «весовщиками», «конторниками» (за словами селян, «мошенниками та злодіями»), денаціоналізувалися, починали говорити «попанському» (російською), презирливо ставилися до односельців [5, с. 47]. Він наполягав, що не можна забирати з села найрозумніших хлопців на шахти та в економії, де вони деморалізувалися. Х. Алчевська «на превелике диво, думала, що велика заслуга школи в тому, що вона дала кілька десятків писарчуків на шахти, які одержують по 300–400 карб. на рік» [5, с. 62].

Відразу зауважимо, що М. Загірня у спогадах наводить не лише епізоди, що «оскаржували» діяльність Х. Алчевської. Наприклад, вона переповідає історію з обшуком та безпідставним арештом жандармами Б. Грінченка у квітні 1888 р., коли уникнути неприємностей і зберегти вчительську посаду йому вдалося завдяки втручанню Х. Алчевської [5, с. 58–59]. Мемуаристка також згадує пропозицію матеріальної допомоги і моральну підтримку з боку Х. Алчевської, коли в 1891 р. у Б. Грінченка виявилися перші ознаки сухот [5, с. 67–68].

Зазвичай Х. Алчевська з дітьми влітку проживала в Олексіївці, отож Грінченки тісно спілкувалися зі своєю «роботодавицею» та її чоловіком. Спогади М. Загірньої містять багато колоритних, влучних, однак дещо в'їдливих або насмішуватих характеристик подружжя Алчевських у зв'язку з їхнім народолюбством. На початку 1860 рр. подружжя Алчевських було членами української Громади в Харкові, проте швидко з неї вийшли. «Убедились, что все это прекрасно, но уже мертво; и хотя еще не похоронено, но уже никогда

не воскреснет» – наводить «кредо» Алчевських М. Загірня. Вона жалкувала, що «Алчевська зійшла з української стежки», а від колишнього українофільства залишилася пошана до Т. Шевченка та любов до української пісні [5, с. 59].

За словами М. Грінченка, Х. Алчевська була жінкою привітною, «могла просто зачарувати людину», розумною, енергійною, талановитою у всьому, за що бралася, дуже працюючою й уміла вперто досягати того, чого хотіла. Саме тоді вона збирала матеріал для 2-ї своєї книги «Что читать народу?», всім «накидала» писати рецензії на книжки, а сама перечитувала їх сільським слухачам, що збиралися у неї в «хаті», облаштованій за народним зразком. Там, однак, «ну, і, хоч і невеличкі, а були портрети царя й цариці, задля начальства»: Алчевська була вельми боязкою й обережною. Так вона запропонувала Б. Грінченкові записатися членом в Лігу народної освіти у Франції. Коли той, погодившись, попросив записати його як члена організації з України, а не з Росії, вона відмовилася, бо боялась «такої крамоли» [5, с. 60–61].

На читаннях у «хаті» Х. Алчевської Б. Грінченко був лише одного разу, бо надалі вона «не могла читати при такому скептицизмі». «Скептицизм» полягав у незгоді Грінченка з щирим переконанням Алчевської, що українські селяни чудово розуміють московські книжки. «Не раз Грінченко казав Алчевській, що вона робить злочин проти українського народу, але вона уперто доводила своє. Та воно й зрозуміло, бо що була для неї Україна? Що був для неї український народ і його доля як українського народу?», – резюмує Марія Миколаївна [5, с. 61].

Б. Грінченко прагнув бачити українських інтелігентів справжніми безкомпромісними патріотами, будителями національної свідомості й подвижниками народної освіти рідною мовою. Він звинувачував «нову народолюбну категорію інтелігенції української на московський кшталт», куди зараховував і Х. А. Алчевську, в нерозумінні ваги народної мови, як вираження народного світогляду. «Наші помосковлені народолюбці, – писав Б. Грінченко, – ...не розуміють, що, цураючись, зневажаючи українську мову, вони тим самим, може, того й не спостерігаючи, виявляють свою спанільність, свою погорду та зневагу до самого народу, гордуючи тим, що виражає його душу і думку» [11, с. 56].

Б. Грінченко виразно пояснює принципове розходження з напрямом діяльності Х. Алчевської в листах до свого друга Т. Зінківського. На його думку, в перших двох томах покажчика Х. Алчевської «Что читать народу?» «фальшиві народолюбці умисно топчуть українську мову, тенденційно її замовчують»: там зовсім відсутні українські народні книжки, «хоч всі найпоганіші московські понапишано». «Се щирі одверті кацапомани, ...в літературі вони москалі, думками москалі, в житті теж. На наш погляд, се сміття, бур'ян, курай колючий на нашій не своїй землі, посіяний і викоханий московською рукою» [11, с. 56–57]. Такі видання, на думку Б. Грінченка, мають «гострий антиукраїнський напрямок», бо несуть у собі й більшу небезпеку «...ворог української літератури може сказати нам: ось люде, котрі 25 років роблять у народі і котрі фактами доводять, що народові цьому зовсім не потрібно якоїсь нової української літератури» [11, с. 57–58].

Критичний відгук Б. Грінченка на два перших томи покажчика можливо був однією з причин, чому в третьому томі видання вже було вміщено твори видатних українських письменників, а також 300 українських пісень [9, с. 61].

Українські освітні принципи сім'я Грінченків втілила у вихованні доньки Насті, яка змалечку розмовляла виключно

українською. Х. Алчевська докоряла батькам за це, бо дівчинці буде «... важко вчитися в гімназії, та і в житті взагалі московська мова потрібніша їй буде, ніж українська» [5, с. 63].

І. Липа, згадуючи поїздку 1892 р. у справах організації «Братства тарасівців» до Олексіївки, стверджує Грінченкову принциповість у питанні україномовної освіти на прикладі Насті: «...Цей факт надзвичайно зворушив, бо українофіли намагалися нам довести, ...коли для школи потрібно дітям знання московської мови, не можна, не потрібно їх силувати, калічити, нав'язувати їм мову вкраїнську, бо все своє життя потім будуть плакати на батьків за незнання мови московської. Над таке насилля над дитиною ви не маєте морального права» – говорили вони. І от до мене промовляє дитина, батьки якої переступили це «моральне право» дитини, що зовсім не говорить по-московському... Привіз я з цього села в культурний Харків од народного вчителя дуже багато: чимало літературних новин, інтересних подій з тодішнього вкраїнського життя у нас і за кордоном, привіз відомості і про чудо-дитину, що говорила виключно вкраїнською мовою, при тому не жаргоном, а чисто літературною...» [11, с. 39–40].

«Українська» позиція Б. Грінченка в освітньому питанні мала нездоланий вплив на оточуючих. Зокрема, дочка Алчевських, майбутня українська письменниця Х. О. Алчевська, в листі 1903 р. до Б. Грінченка визнавала, що насамперед саме йому завдячує своїм національним переконанням.

Навіть у російській школі Б. Грінченко знаходив способи «українізації» дітей: пояснював матеріал українською, практикував читання вголос українських книжок, написання вдома обов'язкових рецензій українською на прочитанні книжки, домашнє вивчення українських віршів, байок тощо [5, с. 64–65]. Коли такі відомості доходили до Х. Алчевської, вона зауважувала Грінченкові «Ах, Борис Дмитриевич, мы с вами сидим на вулкане!», – згадує М. Загірня.

У розвитку взаємин двох діячів поворотними були події, пов'язані із урочистим відзначенням у Харкові 30-річного ювілею педагогічної діяльності Х. Алчевської, запланованим на 14 травня 1892 р. М. Загірня зберегла оригінали листів організаторів ювілею та Х. Алчевської до Б. Грінченка й чернетки Грінченкових листів до адресатів. В змісті листів йшлося про те, що оргкомітет хотів отримати адреси-поздоровлення від тодішніх і колишніх учнів земської школи та учасників літньої «хатньої» селянської аудиторії в Олексіївці. Сама Х. Алчевська клопоталася й про особисте привітання від Б. Грінченка. Однак він відповів відмовою, оскільки ставиться «совершенно отрицательно к той ее деятельности, конечным результатом которой является обрусение моего народа. ...Зная лично Христину Даниловну несколько лет, я научился за многое глубоко ее уважать. Но есть один пункт, относительно которого мы никогда не сходились и не сойдемся с нею. ...Я полагаю, что украинцы должны служить Украине и украинскому, а не московскому, просвещению. ...Конечным результатом деятельности Христины Даниловны является омоскаление моего народа, – т. е. та вещь, против которой направлена моя деятельность. Понятно, что мне невозможно и не за что приветствовать Христину Даниловну 14 мая» [5, с. 68–69].

У «Листах з України Наддніпрянської» Б. Грінченко так само жорстко, відверто й негативно оцінив педагогічну діяльність Х. Алчевської, яка «заводить московські школи на Вкраїні, читає та розповсюджує московські книжки поміж українським народом і доводить у своїх писаннях, що сей народ чудово розуміє всю московську літературу по-московському...», отож «працює досить широко, щоб

змоскалити наш народ». На думку Б. Грінченка, діяльність Х. Алчевської деморалізувала й інтелігенцію, тому відхід від ідей українського шістдесятництва він називає не зміною переконань, а «ренегатством і справжньою цілковитою зрадою» [3, с. 39–40].

У 1892–1893 навчальному році дійшло до відкритого конфлікту між Б. Грінченком і Х. Алчевською. Власну версію розривання стосунків і звільнення Б. Грінченка з Олексіївської школи Х. Алчевська подала у листі, надрукованому в IV числі часопису «Украинская жизнь» за 1912 р. Вона назвала Б. Грінченка противником жіночої освіти, «находя, что не следует калечить украинскую женщину обучением на чуждом ей великорусском языке», тоді як її власним «пунктом помешательства» була думка навчити якомога більше жінок грамоті. Попри звільнення Б. Грінченка з посади вчителя, запевняла Х. Алчевська, стосунки між ними до кінця його життя «не переставали быть доброжелательными» [12, с. 85–90]. Згаданий лист було передруковано також у книзі Х. Алчевської «Передуманное и пережитое» (1912).

Обурена таким поясненням Х. Алчевської про розрив взаємин з Б. Грінченком М. Загірня змушена була захищати честь покійного чоловіка. Маючи в розпорядженні листи Б. Грінченка й детально розібравши «неточності» у спогадах Х. Алчевської, вона заперечила вигадки, які плямували ім'я українського діяча. У V книжці «Украинской жизни» за 1912 р. надрукований лист, де М. Загірня емоційно, але переконливо спростовує твердження Х. Алчевської [2, с. 100–113; 5, с. 72–73].

У спогадах М. Грінченко виклала справжні причини звільнення Б. Грінченка з Олексіївської школи й розриву взаємин із Х. Алчевською: визрілий ідейний конфлікт був поглиблений випадком з олексіївським хлопцем Титом Проведенком. За непокору прикажчикам у Василівській економії О. К. Алчевського колишнього учня Б. Грінченка холодного березневого дня прив'язали до колеса гарби і протримали кілька годин під дощем і снігом в одній свиті. Хлопець тяжко захворів, а історія з його покаранням набула широкого розголосу в окрузі. М. Загірня брала безпосередню участь у лікуванні Тита, отож про наслідки ганебного випадку в її сім'ї знали з перших вуст [5, с. 74–75].

Обурений Б. Грінченко відразу написав листа Х. Алчевській, в якому стверджував, що з Тита Проведенка «буквально содрали кожу служащие Василевской экономии». Між ним і Х. Алчевською виникла листовна суперечка у справі Тита Проведенка, в якій Борис Дмитрович захищав інтереси селянської сім'ї, а Х. Алчевська опонувала йому відомостями з «достовірних джерел» про непорядність Проведенків і т. ін.

У відвертому листі до Х. Алчевської 1 грудня 1892 р. Б. Грінченко проаналізував усю систему визискування селян у Василівській економії, де ображають, лають, б'ють робітників, не зважаючи на статі і вік, а збережена після скасування кріпацтва економічна залежність робітників дає можливість власникам ставитися до селян як до кріпаків чи рабів. Він пояснював, що в селянському уявленні Алчевські асоціюються із заможними панами і доводив необхідність полегшення становища народу та виховання в ньому самоповаги [5, с. 76–81].

За цей лист Алчевські розгнівалися й образилися на Б. Грінченка. Отже, М. Загірня стверджувала, що історія з Титом і була причиною того, що Б. Грінченко покинув учителювання в Олексіївці, «бо вже не міг він працювати коло одного діла з такою людиною, якою виявила себе попечителька школи» [5, с. 81–82]. Зрештою й сама Х. Алчев-

ська змушена була визнати лист про порядки в економіці за причину, що унеможливила подальшу роботу Б. Грінченка у школі. Він добровільно зрікся вчителювання, хоча школа була визнана начальством найкращою в повіті [5, с. 83].

М. Загірня стверджувала, що селяни, які знали про конфлікт між учителем і попечительською стали на бік Б. Грінченка. Правдивість цих слів підтверджується документами й листами учнів Б. Грінченка, зібраними й опублікованими Д. Пісочинцем у збірці «Учителювання Бориса Грінченка (з листів та споминів його школярів, близьких селян Олексіївки)» [13, с. 31–46].

Після звільнення з Олексіївської школи Б. Грінченко не підтримував стосунків із Х. Алчевською. Коли на відкритті пам'ятника Котляревському в Полтаві 1903 р. вона підійшла до Грінченків привітатися, то «зустріла відповідь увічливу, але холодну» [5, с. 85].

Так завершилися стосунки між двома діячами народної освіти, в яких відобразилися різні стратегії тогочасної інтелігенції у становленні шкільництва в Україні. Спогади ж М. Загірньої, оперті на збережене листування Б. Грінченка, є важливим джерелом для відтворення його взаємин із Х. Алчевською.

1. Алчевская Х. Д. Передуманное и пережитое. Дневники, письма, воспоминания / Х. Д. Алчевская. — Москва: Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1912. — 466 с. 2. Гринченко М. Письмо в редакцию / М. Гринченко // Украинская жизнь. — 1912. — № 5. — С. 100–113. 3. Гринченко Б. Д. Листи з України Наддніпрянської / Б. Д. Грінченко // Грінченко Б. Д., Драгоманов М. П. Діалоги про українську національну справу. — К.: Ін-т української археографії НАН України, 1994. — 286 с. 4. Грузинська Л. М. Б. Д. Грінченко і родина Алчевських / Л. М. Грузинська // Борис Грінченко: Тези доповідей республіканської науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження видатного українського

письменника, вченого, громадського діяча. — Ворошиловград, 1988. — С. 54–55. 5. Загірня М. Спогади / Передмова, упорядкування, примітки Неживої Л. Л. / М. Загірня — Луганськ: Видавництво «Шлях», 1999. — 160 с. 6. Нежива Л. Л. Марія Загірня: Літературний портрет / Нежива Л. Л. — Луганськ: Знання, 2003. — 170 с. 7. Неживий О. Борис Грінченко: вартості рідного слова: педагогічна спадщина та проблеми сучасної освіти / О. Неживий — Луганськ: Знання, 2007. — 188 с. 8. Неживий О. Спогади Марії Загірньої / О. Неживий, Л. Нежива // Слово і пісня Бориса Грінченка: Вісник Інституту грінченкознавства. Зошит 2. — Луганськ, 1995. — С. 44–51. 9. Неживий О. І. Борис Грінченко: вартості рідного слова: Педагогічна спадщина та проблеми сучасної освіти / О. І. Неживий. — Луганськ: Знання, 2003. — 123 с. 10. Одінцева М. І. Дещо про причину конфлікту між Б. Д. Грінченком та Х. Д. Алчевською / М. І. Одінцева // Творча спадщина Бориса Грінченка й українська національна ідея: матеріали наук. конференції до 145-ї річниці з дня народження Бориса Грінченка. — Луганськ: СПД Резніков В. С., 2008. — С. 308–313. 11. Пастух Б. В. Борис Грінченко — безкомпромісний лицар національної ідеї: Публіцистичне есе. / Б. В. Пастух — Луганськ: Книжковий світ, 1998. — 164 с. 12. Письмо Х. Д. Алчевской // Украинская жизнь. — 1912. — № 4. — С. 85–90. 13. Пісочинець Д. Учителювання Бориса Грінченка / Д. Пісочинець // Світло. — 1911. — Кн. 5. — С. 31–46. 14. Погрібний А. У двобій з часом: Борис Грінченко — вчений, письменник, громадський діяч / А. Погрібний // Пам'ять століть. — 1999. — № 1. — С. 39–60. 15. Погрібний А. Г. Борис Грінченко: Нарис життя і творчості / А. Г. Погрібний — К.: Дніпро, 1988. — 268 с. 16. Світленко С. І. Український народолюбчець Борис Грінченко на Катеринославщині / С. І. Світленко: веб-сторінка інтернет-сайту Інституту суспільних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrterra.com.ua/developments/history/su/svitlenko_grinch.htm. 17. Снісаренко Д. О. Село Олексіївка — один із культурних осередків за часів учителювання Бориса та Марії Грінченків / Д. О. Снісаренко // Творча спадщина Бориса Грінченка й українська національна ідея: матеріали наук. конференції до 145-ї річниці з дня народження Бориса Грінченка. — Луганськ: СПД Резніков В. С., 2008. — С. 236–239.

УДК 94(477):437.4(161.2):316.722

Ірина Василик

Українство в Австро-Угорській імперії: цивілізаційні пошуки і спроби націєтворення

Проаналізовано процес самоідентифікації та націєтворення українства, що перебувало у імперії Габсбургів. Висвітлено чинники, що гальмували націєтворчі процеси. Охарактеризовано політичні моделі українського руху того періоду. Показано роль досвіду українських фракцій у формуванні українських традицій парламентаризму.

Ключові слова: парламент, фракція, товариства, націєтворення, національне відродження.

Iryna Vasylyk

Ukrainians in Austro-Hungarian Empire: Civilization Searches and Attempts of Nation-Building

The process of nation-building and identity of Ukrainians in the Habsburg Empire is studied. The article deals with the factors hampered the process of the nation's creation. The model of Ukrainian political movement of that period is characterized. The role of political experience of the Ukrainian parliamentary factions in formation of the Ukrainian traditions of parliamentarism is shown.

Keywords: Parliament Faction, Society, Nation-building, National Revival.

Ірина Василик

Українство в Австро-Венгерській імперії: цивілізаційні пошуки і спроби націєтворення

Проаналізовано процес самоідентифікації та націєтворення українства, що було в імперії Габсбургів. Освітлено чинники, які гальмували процеси творення нації. Охарактеризовано політичні моделі українського руху того періоду. Показано роль досвіду українських фракцій у формуванні українських традицій парламентаризму.

Ключевые слова: парламент, фракция, сообщества, формирование нации, национальное возрождение.

Українці — одні із перших націй серед тих, що входили до складу Австро-Угорщини, розпочала боротьбу за національне самовизначення. Перші кроки на цьому шляху були здійснені у культурно-просвітній, а згодом економічній галузі. Наслідком

громадсько-просвітньої діяльності стало утворення низки культурно-освітніх, фінансових та комерційних структур, проте право на ведення такого виду діяльності українцям доводилося фактично виборювати щодня.